

דעה

ארבעת הזוכים בפרס ישראל החדש – לפחדנות

על אי העמידה על זכותו של אדם להביע עמדות שהרוב אולי אינו אוהב, אבל זכותו לומר אותן בראש חוצות וגם לזכות בפרס ישראל על הישגיו המדעיים, מוענק בזאת פרס ישראל לפחדנות לשנת תשפ"א ליועמ"ש מנדלבלויט ולשופטי העליון עמית, סולברג ווילנר

[שחר בן מאיר](#)

[08.04.21](#)

למרות לוח הזמנים צפוף שהכתיבה השנה הקורונה, עלה בידי היועץ המשפטי לממשלה ושלושה שופטים של בית המשפט העליון, בתוך יום אחד, לייצר קטגוריה חדשה לפרס – פרס ישראל לפחדנות. כל כך מוכשרים הם וחכמים ויודעים את התורה, מייסדי הקטגוריה החדשה, עד אשר העניקו את הפרס לעצמם, מיד עם ייסוד הקטגוריה. מהיום יש לומר כי זוכי פרס ישראל בתחום הפחדנות לשנת תשפ"א הם ה"ה אביחי מנדלבלויט, ושופטי בג"ץ, יצחק עמית נעם סולברג ויעל וילנר.

וכמובן, על מנת לשמור על מסורת הפרס, מן הראוי ליתן פירוט על מה ולמה זכו בו: פרס ישראל מוענק החל מ-1953 ליחידים המצטיינים באחד מתחומי המדע הקבועים בתקנון, ובהם מדעי החיים והמדעים המדויקים, מדעי החברה והרוח, מדעי היהדות, התרבות והאמנות ועוד. עוד קובע התקנון, כי על מנת שמתן הפרס יביא לידי ביטוי מצוינות מדעית (או אמנותית) וירחק מכל מעורבות פוליטית, על הזוכים בפרס בכל אחד מהתחומים ממליצה ועדה בת 3-4 חברים, הכוללת מומחים לתחום שבו מוענק הפרס. לשר החינוך, אשר במסגרת משרדו מנוהל הליך הבחירה של הזוכים והוא גם משתתף בטקס הענקת הפרסים, לא ניתנה בתקנון כל זכות למנוע מזוכה כלשהו את קבלת הפרס, מכל טעם שהוא.

הזכות היחידה שניתנה לשר החינוך בהקשר זה, היא לדחות, באופן מנומק, המלצה של ועדת בחירה, ולהחזיר אליה את המלצה להחלטה שנייה. במצב כזה, קובע התקנון במפורש, כי הוועדה הממליצה תדון שוב בהמלצה לאור הערות השר, והחלטתה השנייה תהיה סופית. במילים פשוטות, זכות המילה האחרונה ניתנה לוועדת המומחים בתחום בו מדובר. על מנת למנוע השפעות מכל מין וסוג שהוא, אף נקבע כי זהות חברי הוועדה בכל תחום תישמר בסודיות עד להכרזה על הזוכה.

והנה בואך לשנת תשפ"א, ובמסגרת פינתנו הקבועה, ולפיה מפלגת הליכוד ונתניהו הורסים כל חלקה טובה במדינת ישראל, גם לפרס ישראל הגענו.

ועדת השיפוט לפרס ישראל בחרה בפרופ' עודד גולדרייך לזוכה פרס ישראל לשנה זו בתחום חקר המתמטיקה. היא חזרה על החלטתה זו לא פעמיים, ככתוב בתקנון הפרס אלא שלוש פעמים, לאחר פניות של שר החינוך. אולם שר החינוך יואב גלנט (כאשר במתמטיקה המדובר, התיבה הזו "יואב גלנט ושר חינוך" נשמעת כמו נוסחה אשר השפה הטבעית לא הייתה אמורה כלל לאפשר) החליט להימנע ממתן הפרס – דבר שכאמור אינו בסמכותו – וזאת מפאת התבטאויות וחתימות של גולדרייך כנגד שליטת ישראל בשטחים הכבושים. במילים פשוטות יותר, כפי שנטען היום בפני בג"ץ, נתגלה כי גולדרייך חשוד (רחמנא ליצלן) בשמאלנות.

ועדת השיפוט לפרס ישראל בחרה בפרופ' עודד גולדרייך לזוכה פרס ישראל לשנה זו בתחום חקר המתמטיקה. היא חזרה על החלטתה זו לא פעמיים, ככתוב בתקנון הפרס אלא שלוש פעמים, לאחר פניות של שר החינוך

גלנט ניצל את סמכותו הפורמלית – וסירב להוסיף את שמו של גולדרייך לרשימת הזוכים. חברי הוועדה (שאיני יודע מיהם) נהגו כפי שכל אדם סביר והגון היה נוהג, וכאשר שר החינוך פעל בניגוד לתקנון המחייב של פרס ישראל, הם פנו בעתירה לבג"ץ בנושא.

אין מחלוקת על שני דברים – לשר החינוך אין כל סמכות למנוע את הפרס מפרופ' גולדרייך, כי החלטת הוועדה היא סופית, ובוודאי שאין לו זכות למנוע את הפרס מטעמים של דעות פוליטיות. אולם הלך היועץ המשפטי ופישפש אף הוא בדעותיו של גולדרייך, והנה מצא כי הנ"ל קרא לאיחוד האירופי להפסיק שיתופי פעולה עם אוניברסיטת אריאל, שמקום מושבה בשטחים הכבושים.

או אז כתב היועץ המשפטי בתשובה לבג"ץ, כי התבטאות זו יכולה לעלות כדי קריאה לחרם – וזאת בניגוד להוראות החוק למניעת פגיעה במדינת ישראל באמצעות חרם (להלן: "חוק החרם"). לכן, הוא כותב, שר החינוך מבקש שהות נוספת של כחודש ימים לבחון את הפרסום האחרון, והוא סבור כי יש ליתן לשר את הארכה המבוקשת. ואכן, שלושת שופטי בג"ץ שנזכרו לעיל, קיבלו את עמדתו והעניקו לשר החינוך את החודש המבוקש – שהמשמעות המעשית שלו היא כמובן אי הענקת הפרס לגולדרייך, מה שרצה גלנט מלכתחילה.

השאלה המשפטית אשר עמדה בפני היועץ המשפטי ובפני שופטי בית המשפט היא, האם מעשה בניגוד לחוק החרם יכול להוות עילה לאי מתן פרס ישראל? לו היה מדובר בבחינה ללשכת עורכי הדין למשל, יש לקבוע בצער כי ארבעת המשפטנים הבכירים הללו, היו נכשלים בשאלה פשוטה זו.

האם מעשה בניגוד לחוק החרם יכול להוות עילה לאי מתן פרס ישראל? לו היה מדובר בבחינה ללשכת עורכי הדין למשל, יש לקבוע בצער כי ארבעת המשפטנים הבכירים הללו, היו נכשלים בשאלה פשוטה זו

בניגוד לדעה הרווחת (אשר נשמעה היום בטוויטר מפי אנשים שאמורים להיות בקיאים בהוראות חוק החרם), קריאה לחרם אינה מהווה בכלל עבירה פלילית, אלא רק עוולה נזיקית – ולעניין זה נגיע מיד. אך ספק בכלל אם העצומה שעליה חתם גולדרייך מהווה קריאה לחרם במובן של חוק החרם. לפי חוק החרם, העוולה מתקיימת לא רק כאשר אדם קורא לחרם, אלא נדרש גם כי יש אפשרות סבירה שאותה קריאה תוביל להטלת חרם.

במקרה של האיחוד האירופי ואוניברסיטת אריאל, התשובה ברורה. האיחוד האירופי בהגדרה אינו מכיר בשטחים הכבושים כחלק ממדינת ישראל, ובכל הסכם לשיתוף פעולה מדעי מחקרי עם ישראל נכתב במפורש כי הוא לא יחול על שיתופי פעולה עם גורמים שפועלים בשטחים. במילים אחרות, מבחינת האיחוד האירופי "חרם" על אוניברסיטת אריאל במסגרת שיתופי פעולה מדעיים כבר קיים הרבה לפני העצומה שעליה חתם גולדרייך.

אבל לא נסתפק בכך. כאמור קריאה לחרם יכולה להוות עוולה נזיקית. המשמעות המשפטית היא שמי שנפגע מאותה קריאה לחרם (נפגע ספציפי ולא המדינה כגוף ערטילאי), יכול לתבוע את המזיק ולקבל פיצוי. זו ותו לא היא המשמעות המשפטית של קריאה לחרם.

מבחינת האיחוד האירופי "חרם" על אוניברסיטת אריאל במסגרת שיתופי פעולה מדעיים כבר קיים הרבה לפני העצומה שעליה חתם גולדרייך

וכאן אנו מגיעים לשאלה העיקרית, מדוע ראה היועץ המשפטי ומדוע ראו שופטי בית המשפט בחשד או האפשרות (הקלושה) שגולדרייך ביצע עוולה נזיקית אזרחית לפי חוק החרם, שהיא בגדר נימוק ששר החינוך צריך לשקול בטרם הענקת הפרס.

הדין הישראלי מלא (כמו גם במדינות אחרות) עוולות נזיקיות שונות ומשונות, אשר רובן אך לא כולן, מפורטות בפקודת הנזיקין. כך למשל, אם הכלב של כלת פרס ישראל בתחום המקרא נשך את השכן שלה – היא ביצעה עוולה נזיקית, הנקראת "היזק על ידי כלב". מדוע ששר החינוך לא יברר מה עשה כלבה של זוכת פרס ישראל בתחום החינוך, טרם שהוא מאשר את זכייתה בפרס. או למשל, אם הבן של חתן פרס ישראל בתחום מדעי המזרח הרחוק נוהג לתופף בתופים בדירתו של אביו בכל שעות היום והלילה, הוא מבצע עוולה נזיקית הנקראת "מטרד ליחיד". האם שר החינוך בדק את נושא התיפוף של זוכה הפרס בתחום מדעי המזרח הרחוק.

**אם הכלב של כלת פרס ישראל בתחום המקרא נשך את השכן
שלה – היא ביצעה עוולה נזיקית, הנקראת "היזק על ידי כלב".
מדוע ששר החינוך לא יברר מה עשה כלבה של זוכת פרס ישראל
בתחום החינוך, טרם שהוא מאשר את זכייתה בפרס**

הייתי יכול להמשיך ולתת כאן עוד שלל דוגמאות, אבל הרעיון ברור. חשד לביצוע עוולה נזיקית לא היווה מעולם (עד היום) אפילו לא גרגר של נימוק לגבי מתן פרס ישראל. ומדוע זכה דווקא חוק החרם למעמד שהעניקו לו הזוכים החדשים שלנו, על פני כל העוולות הנזיקיות הישנות והטובות, אשר ביחס אליהן מעולם לא התעוררה כלל השאלה של הענקת הפרס?

וזאת התשובה לאמיתה: חוק החרם זכה למעמד מוגבר, כי חוק החרם הוא אמצעי שמבקש להפוך התנגדות לכיבוש והתנגדות למדיניות ממשלות הימין, השולטות כאן כבר עשרות שנים, למעשה לא לגיטימי, למרות שאין לכך כל ביסוס חוקי.

**וזאת התשובה לאמיתה: חוק החרם זכה למעמד מוגבר,
כי חוק החרם הוא אמצעי שמבקש להפוך התנגדות לכיבוש
והתנגדות למדיניות ממשלות הימין, השולטות כאן כבר עשרות שנים,
למעשה לא לגיטימי, למרות שאין לכך כל ביסוס חוקי**

במובן זה, עמדת היועץ המשפטי לאמיתה, והחלטת השופטים בפועל, אומרת לגולדרייך: "אתה לא תקבל את הפרס כעת (ואולי בכלל לא) כי נמצאה אצלך בעיה של שמאלנות, או חוסר נאמנות לעמדות של הרוב השולט". על כך מוענק לארבעת הזוכים שלנו פרס ישראל לפחדנות. פחדנות לעמוד על זכותו של אדם להביע עמדות שהרוב אולי אינו אוהב אותן, אבל זכותו לומר אותן בראש חוצות וגם לזכות בפרס ישראל על הישגיו המדעיים.